

📄 ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

รูปแบบการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตวิชาชีพครู

📄 ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

The Research Based Learning Model for Enhancing Self-Directed Learning Characteristics of Students Teachers

📄 ชื่อนักวิจัย

สุนทรา ไต่บัว

📄 ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

พ.ศ.2552

📄 ประเภทของงานวิจัย

ครูและบุคลากรทางการศึกษา

📄 คำสำคัญ

รูปแบบการเรียนรู้

📄 ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันวิชาชีพครูจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงมีมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ที่ผู้ประกอบวิชาชีพย่อมต้องมีความรับผิดชอบสูง ตามมา เพราะมีผลกระทบต่อผู้รับบริการและสาธารณชน ต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ได้รับการศึกษามาอย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ ซึ่งมาตรฐานความรู้การประกอบวิชาชีพครูข้อหนึ่งคือมีความรู้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน การสอน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียน เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และเป็นผู้นำทางวิชาการ (<http://www.udompanya.in.th/upload/20081001131124.pdf>, 2552) ด้วยเหตุนี้หลักสูตรวิชาชีพจึงจัดให้มีรายวิชาการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จไปเป็นครูวิชาชีพได้มีความรู้และสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อได้ บุคคลที่จะเป็นนักวิจัยได้จำเป็นต้องมีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเองประกอบกับมีความรู้ในกระบวนการวิจัย อันเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามวิทยาการใหม่ๆ ที่ปัจจุบันได้มีความก้าวหน้าพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งตามเทคโนโลยีการสื่อสารและ องค์ความรู้ที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อเวลาผ่านไปความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในชั้นเรียนหรือความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรอาจไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย ครูวิชาชีพจึงต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอยู่เสมอ

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนที่ทำให้บุคคลมีการริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ มากกว่าการเรียนแบบให้ผู้สอนป้อนความรู้ให้เพียงอย่างเดียว การเรียนรู้ด้วยตนเองมาจากหลักจิตวิทยาที่เชื่อว่า บุคคลเมื่อมีวุฒิภาวะมากพอที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้ มีความต้องการที่จะรับผิดชอบชีวิตตนเองมากขึ้น และยังเป็นลักษณะการเรียนที่เปิดกว้างสอดคล้องกับการศึกษาแบบใหม่ที่เน้นการเรียนรู้โดยการเรียนแบบอิสระ การเรียนที่ไม่มีชั้นเรียนซึ่งเป็น

รูปแบบการศึกษาที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้น แต่ผลที่ตามมาสร้างให้คนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนสภาพ “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่ความรู้หรือความไม่รู้เป็นปัจจัยสำคัญในการบ่งชี้ความสำเร็จในทุกด้านไม่ว่าการงาน การเรียน หรือการใช้ชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตวิชาชีพรู
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้ ในด้านคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

รูปแบบการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้น ได้นำไปใช้กับนิสิตวิชาชีพรู ชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ลงทะเบียนวิชาวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งเป็นปีสุดท้ายก่อนฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมปัจจัยพื้นฐานบางประการในอดีตที่อาจส่งผลต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เยาว์วัยที่มีผลต่อการปลูกฝังพฤติกรรมความใฝ่รู้ การเตรียมการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งอาจส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนในการศึกษาชั้นอุดมศึกษา การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เกิดจากการใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

ทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นของบุคคลที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทักษะดังกล่าวประกอบด้วย (Blumberg, 2000: 203–211)

1. ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ คือมีความสามารถในการระบุสิ่งที่ตนเองต้องการเรียน สามารถบอกได้ว่าอะไรคือสิ่งที่จำเป็นต้องเรียน ระบุสาระเนื้อหาที่จะเรียนจากสถานการณ์
2. มีการควบคุมตนเองในการเรียนรู้ได้ คือมีความสามารถในการวางแผนและดำเนินตามแผนการเรียนที่วางไว้ ผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองจำเป็นต้องเข้าใจว่าในการเรียน จำเป็นต้องมีทักษะในการบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารเวลา มีการจัดการเวลาอย่างเหมาะสม วิธีการในการหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การหาข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพและรู้วิธีการใช้ประโยชน์จากข้อมูล รวมถึงการแสวงหาสิ่งที่จะช่วยในการเรียนรู้และประเมินทรัพยากรการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ผู้เรียนจะต้องวางแผนและหาวิธีไปให้ถึงเป้าหมายการเรียน
3. รู้วิธีเรียน คือมีความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าผู้เรียนต้องการเรียนรู้อะไรจากทรัพยากร ส่วนใหญ่จะไม่มอบหมายตำราให้อ่านแต่จะแนะนำให้เลือกใช้อย่างหลากหลาย การเลือกใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสะดวกรวดเร็ว
4. ทักษะองค์รวม (Holistic skills) เป็นทักษะที่ใช้ในกระบวนการกลุ่มจากการอภิปรายกลุ่มย่อย การแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนร่วมกลุ่ม การสรุปความรู้ที่ได้จากการอภิปราย กระบวนการนี้จะช่วยให้พัฒนาความรู้ใหม่จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เป็นการประเมินกลวิธีในการแสวงหาความรู้ เมื่อสิ้นสุดกระบวนการกลุ่มผู้เรียนต้องประเมินสมรรถภาพของตนเองและเพื่อนร่วมกลุ่ม ความสามารถในการประเมินตนเองเป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง จึงกล่าวได้ว่าคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และคุณลักษณะครุณักวิจัย มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูวิชาชีพ สังเคราะห์ได้เป็น 3 องค์ประกอบ คือ ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควบคุมตนเองได้ และรู้วิธีการเรียน

การจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเน้นให้ผู้เรียนได้มีกระบวนการเรียนรู้ เริ่มต้นจากประสบการณ์ของผู้เรียน คิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ เชื่อมโยงปัญหาของบุคคลเข้ากับปัจจัยทางสังคมที่เป็นเหตุการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและปัญญา ปรับปรุง

พฤติกรรมผู้เรียนให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นการเรียนที่จะรู้วิธีการเรียน (Learning how to learn) ด้วยการเชื่อมโยงความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวางและเพียงพอ เป็นการศึกษาที่ใช้การดำเนินชีวิตไปพร้อมกับการเรียน โดยพยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด เป็นการเลือกหรือปรับเนื้อหาสาระ สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการและควบคุมตนเอง เริ่มตั้งแต่วิเคราะห์ความต้องการในการเรียน ตั้งเป้าหมายการเรียนด้วยตนเอง ทาวิธีไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งไว้ พร้อมกับสะท้อนคิด (Reflection) ในความสำเร็จ ผู้ที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้ให้ความรู้ ผู้อบรมสั่งสอน (Instructor) มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) หรือผู้สนับสนุนให้กำลังใจให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง ด้วยการให้ปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนตามความถนัดและความสนใจของบุคคล ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของตนเองโดยค้นพบความสามารถ และสิ่งที่มีคุณค่าในตนเองที่เคยมองข้ามไป

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) ด้วยกระบวนการ วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบผล และสะท้อนการปฏิบัติ หรือวงจร Plan Act Observe Reflect: PAOR ดังมีขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบลักษณะผู้เรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตวิชาชีพรู มี 2 ขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตวิชาชีพรู

1.2 ตรวจสอบยืนยัน (Validation) กรอบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการสอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน มีความเห็นตรงกันว่าพฤติกรรมบ่งชี้ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีขั้นตอนดังนี้

2.1 เขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เรียกว่า “ExPARS model” ที่ สุนทรา โตบัว (2546) ได้พัฒนาไว้ โดยได้ปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับลักษณะผู้เรียนและลักษณะวิชา อันประกอบด้วยกิจกรรม 5 ชั้น ดังจะกล่าวต่อไป

2.2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนรู้เชิงทฤษฎีกับลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ต้องการพัฒนา ซึ่งมีความเห็นว่าเหมาะสม แต่เสนอให้ปรับระยะเวลาการเรียนเนื้อหาในชั่วโมงบรรยายลดลง โดยมุ่งเน้นให้นิสิตไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและบทบาทผู้สอนเป็นผู้แนะนำแหล่งสืบค้นข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1. แบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นแบบประเมินตนเองโดยทดลองนำร่อง (Try out) กับนิสิตที่ลงทะเบียนวิชาวิจัยในชั้นเรียน หมู่เรียนอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 ทาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค ได้ค่า 0.88

2. แบบบันทึกการสอน เพื่อบันทึกข้อสังเกต เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. แบบบันทึกอนุทินการเรียนรู้ เพื่อให้บันทึกสะท้อนความรู้สึกและการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม

4. สัญญาการเรียน เพื่อเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เรียน สมาชิกในกลุ่ม และอาจารย์ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นแผนปฏิบัติการทำงานและการประเมินตนเองของผู้เรียน

5. แบบทดสอบความรู้

6. แบบประเมินคุณภาพรายงานโครงการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย

นิสิตชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาวิจัยในชั้นเรียน หมู่เรียนที่ 2 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2551 จำนวน 40 คน

ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตวิชาชีพรู เป็นการวิจัยตามวงจรการวิจัยปฏิบัติ ผลการวิจัยได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

วางแผนปฏิบัติการเรียนรู้ (Plan)

เขียนแผนการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้แบบ EXPARS และเตรียมสื่อการสอน ได้แก่ ใบงาน กรณีศึกษา สถานการณ์ ได้ชี้แจงผู้เรียนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นให้นิสิตได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเรียนงานที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ผลงานที่เกิดขึ้น จากการสร้างข้อตกลงร่วมกันได้ข้อสรุปว่า รูปแบบวิธีการเรียนรู้ได้แก่ กระบวนการสืบเสาะ การเรียนจากกรณีศึกษา การอภิปราย ปฏิบัติการศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม ในการเรียนรู้เนื้อหาต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยในชั้นเรียน จากนั้นสังเคราะห์ความรู้และสะท้อนผลการทำงานของตนเองหรือของกลุ่ม ผลงานที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โครงการวิจัยในชั้นเรียนที่เป็นงานกลุ่ม เมื่อรับทราบข้อตกลงร่วมกันแล้วผู้วิจัยได้ประเมินลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองก่อนเริ่มปฏิบัติการเรียนการสอน

ปฏิบัติการสอนวิชาวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 3 หน่วยกิต สอนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 15 สัปดาห์ ผลจากการศึกษาวิจัยได้รูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งมีลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเองโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกในการตรวจสอบสิ่งที่ต้องการศึกษา ดำเนินการสืบค้นความรู้ตามแนวทางของตนเองจนสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสังเคราะห์ความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รายละเอียดของกิจกรรม 5 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ตรวจสอบประเด็นที่ต้องการศึกษา ให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ใน 2-3 สัปดาห์แรกเป็นการพัฒนาทักษะนักวิจัย ฝึกให้ผู้เรียนเป็นการสร้างข้อสงสัยในสิ่งที่ต้องการรู้ ได้แบ่งกลุ่มผู้เรียนให้แต่ละกลุ่มตั้งคำถามข้อข้องใจที่ต้องการคำตอบในสถานการณ์รอบตัว แล้ววางแผนสอบสวนหาคำตอบ ถึงคำถาม แหล่งข้อมูล วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล การตีความด้วยกระบวนการคิดของจิตนักวิจัย เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักตั้งคำถามด้วยความสงสัยใคร่รู้ แล้วแสวงหาคำตอบ ด้วยกิจกรรม “ค้นหาความจริง” ผลงานของผู้เรียนได้ตั้งประเด็นที่นิสิตแสวงหาความจริงตามเรื่องราวที่ตนสนใจ เช่น การค้นคว้าความจริงเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องดื่มของนิสิตในบ้านเจ็บบ&เบิร์ด” “นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ใช้คอมพิวเตอร์ที่ห้องคอมพิวเตอร์ที่คณะศึกษาศาสตร์เพื่อจุดประสงค์ใด” “ร้านอาหารยอดนิยมใน KU Night Food” ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ ได้แก่ บางกลุ่มใช้วิธีการสัมภาษณ์ บางกลุ่มใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสำรวจพฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องดื่มของนิสิตในบ้านเจ็บบ&เบิร์ดที่เป็นร้านขายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยเข้าไปนั่งในร้านแล้วสังเกตการแต่งกายของนิสิตที่เข้าในร้าน เครื่องดื่มที่สั่ง เวลาที่มาใช้บริการ เป็นต้น กิจกรรมนี้มุ่งเน้นให้นิสิตเกิดความสงสัยและริเริ่มค้นหาคำตอบ อันเป็นคุณลักษณะของนักวิจัยที่ต้องสงสัยใคร่รู้

ขั้นที่ 2 วางแผนการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เลือกวิธีการศึกษาค้นคว้าและวางแผนการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจโดยใช้สัญญาการเรียน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ในประเด็นที่ต้องการศึกษา เมื่อนิสิตได้รับมอบหมายงานในการสืบค้นข้อมูล ก็ให้สมาชิกในกลุ่มตกลงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยเขียนสัญญาการเรียนประกอบด้วย กิจกรรมที่จะดำเนินการ วันเวลาที่คาดว่าจะปฏิบัติ แหล่งการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ เช่น ให้ผู้เรียนอ่านกรณีศึกษา “กว่าจะรู้ว่าวิจัย...ก็ทำวิจัยเสร็จแล้ว” เป็นสถานการณ์ที่ครูได้เขียนประสบการณ์ครั้งแรกในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เมื่ออ่านบทความเสร็จแล้วก็ให้นิสิตแต่ละคนวางแผนไปสืบค้นข้อมูลมาในประเด็นวิจัยในชั้นเรียนคืออะไร โดยผู้เรียนเขียนแผนการเรียนรู้ของตนเอง จากแหล่งข้อมูลที่ตนเองมีความถนัด หรือหากเป็นกิจกรรมกลุ่มในขั้นตอนนี้จะเป็นการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก แล้วเขียนแผนการปฏิบัติงานของแต่ละคนเป็นสัญญาการเรียน

เรียนให้แก่กลุ่ม เป็นการสร้างความรับผิดชอบให้แก่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนได้ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ เช่น นิสิตรายหนึ่งเขียนอนุทินว่า “...การได้ทำงานในรายวิชานี้ ทำให้ได้พัฒนาตนเองมากขึ้นนอกจากความรู้เรื่องกระบวนการวิจัยแล้ว ยังได้ในเรื่องการวางแผนการทำงาน เรียนรู้ที่จะแบ่งเวลาให้เป็น ซึ่งเป็นผลจากสัญญาการเรียนที่ต้องทำงานเพราะมีสมาชิกในกลุ่มได้คอยติดตามการทำงานอยู่ จึงต้องรับผิดชอบทำงานตามแผนที่วางไว้ (โดยส่วนใหญ่) ก็มีบ้างที่ไม่สามารถลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ จะมีการพูดคุยตกลงกันระหว่างสมาชิก...”

ขั้นที่ 3 ดำเนินการค้นคว้า ผู้เรียนปฏิบัติการสืบค้นตามแผนการเรียนรู้ของตนเอง ประเมินตนเองว่าสามารถดำเนินการได้ตามแผนปฏิบัติการหรือไม่ หากมีปัญหาได้หาวิธีแก้ไขอย่างไร ซึ่งผู้เรียนจะเขียนผลการดำเนินการมาในการสรุปผลการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 สะท้อนคิด ให้ผู้เรียนบอกความรู้สึกและการเรียนรู้ด้วยการบันทึกอนุทิน และแสดงความรู้สึกต่อการปฏิบัติงานของตนเอง มีกิจกรรมนำเสนอความรู้เชิงวิชาการและอภิปรายข้อค้นพบความรู้ในกลุ่มผู้เรียนก่อน จากนั้นจึงนำเสนอต่อชั้นเรียน โดยมีผู้สอนร่วมสะท้อนข้อมูลกลับเชิงอภิปราย

ขั้นที่ 5 สังเคราะห์องค์ความรู้ เป็นการจัดระเบียบเชื่อมโยงความรู้จากแหล่งต่างๆ เป็นองค์ความรู้ใหม่ของตนเอง เช่น การนำเสนอรายงานผลการวิจัยที่ค้นคว้ามา นำเสนอโครงร่างการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน แล้วมอบหมายให้สมาชิกกลุ่มอื่นมีหน้าที่ซักถาม โดยการนำเสนอในแต่ละกลุ่มจะมีกลุ่มที่รับผิดชอบในการซักถามหลักอย่างน้อย 1 กลุ่ม และกระตุ้นให้มีการอภิปรายจนกว่าได้คำตอบครบถ้วนถูกต้อง และให้ผู้เรียนแต่ละคนได้สรุปความรู้จากการนำเสนอในแต่ละครั้งเพื่อให้ผู้สอนประเมิน จากอนุทินที่เขียนว่า “ในตอนเริ่มต้นการเรียนวิจัยในชั้นเรียน ยังไม่ค่อยเข้าใจเท่าที่ควร แต่เมื่ออาจารย์ได้ให้ลงมือปฏิบัติ ได้มีการนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ทำให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะได้เห็นตัวอย่างจากหลายๆกลุ่ม ยิ่งทำให้เพิ่มความเข้าใจมากขึ้น และจากการอภิปรายในชั้นเรียนทำให้เห็นแนวทางการปรับปรุงจุดอ่อนในงานตนเอง”

อภิปรายผล

สังเกตผลการปฏิบัติ (Observe)

1. ลักษณะการเรียนรู้ หลังจากได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้แบบ ExPARS แล้วได้ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ในด้านคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ผลการศึกษามีดังนี้

เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน ผลประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ได้ยกระดับจากดีเป็นดีมากทั้ง 3 องค์ประกอบคือ ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถควบคุมตนเอง และรู้วิธีการเรียน เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้แบบ ExPARS เป็นการให้โอกาสผู้เรียนได้เลือกในสิ่งที่ตนสนใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเต็มใจ ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมที่เชื่อว่าเสรีภาพและความเป็นตนเองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ ไม่ได้เป็นผลจากแรงบังคับจากภายนอก ผู้เรียนสามารถค้นหาความต้องการและความสนใจของตนเองได้ สามารถรับผิดชอบต่อกระบวนการเรียนที่ตนเลือก การให้ผู้เรียนมีความเป็นอิสระและเรียนรู้ตามความต้องการแท้จริงเชื่อว่าจะทำให้การเรียนได้ผลสูงสุด (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544: 17-20) เป็นไปตามผลการศึกษาของอาร์โนลด์ (Arnold, 1999) ที่พบว่าการสอนให้เกิดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน

สัญญาการเรียนทำให้การทำงานเป็นระบบมากขึ้น มีการกำหนดเวลา ขอบเขตและแนวทางการทำงานชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองกำหนดขึ้นมาจึงเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำได้ ลักษณะการเรียนเป็นการเรียนที่มีพื้นฐานแนวคิดจากทฤษฎีมนุษยนิยม ที่เชื่อว่ามนุษย์มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมในที่สุด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเพื่อให้กลุ่มไปสู่เป้าหมาย การให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบต่อเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จของกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเองจากการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น มีความมุ่งมั่นที่จะควบคุมตนเองไปสู่ความสำเร็จ (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544: 17-20) และการให้ผู้เรียนได้ลงมือค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง เป็นการฝึก

ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ เพื่อน ครู การให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเองเป็นการสร้างแรงจูงใจภายในช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด (Elliott and Others, 1996: 336)

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการสะท้อนคิดถึงความรู้ในเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอน ทำให้มีการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งซิมเมอร์แมน (Hmelo & Lin, 2000: 233 cited Zimmerman. 1996. *School Psychology Quarterly*.) กล่าวว่า การให้ผู้เรียนสะท้อนคิดด้วยการประเมินตนเองเป็นเรื่องสำคัญในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสะท้อนคิดจะทำให้ผู้เรียนแยกแยะได้ว่าตนเองจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับเรื่องใดเป็นพิเศษ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ การอภิปรายกลุ่มย่อยทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยน เปรียบเทียบความคิดเห็นของตนเองกับผู้เรียนคนอื่น ๆ เป็นวิธีเรียนที่ทำให้ผู้เรียนได้ประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนนำข้อมูลมาพัฒนาปรับปรุงตนเองอันเป็นลักษณะของการควบคุมตนเอง

2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้หลักการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนความรู้ความสามารถในกระบวนการวิจัย ดังนี้ 1) คุณภาพการสืบค้นงานและความสามารถในการนำเสนอ ร้อยละ 40 2) สอบวัดความรู้ด้วยข้อสอบทั้งอัตนัยและปรนัย ร้อยละ 25 3) ประเมินคุณภาพโครงงานการวิจัย (กลุ่ม) ร้อยละ 20 และ 4) พฤติกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน ความรับผิดชอบในการส่งงานตามกำหนดเวลา การเข้าชั้นเรียน ร้อยละ 15 ผลการประเมินพบว่า ผู้เรียนผ่านเกณฑ์การประเมินขั้นต่ำคือ ระดับ C ทุกคน ส่วนใหญ่ได้เกรด B+ คิดเป็นร้อยละ 47.50 มีระดับคะแนนเฉลี่ยทั้งชั้น 3.19 จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ได้

สะท้อนผล (Reflect)

จากการสังเกตการปฏิบัติการนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้ในตามลำดับขั้นตอนของกิจกรรม มีข้อสังเกตดังนี้

ขั้นตรวจสอบความต้องการศึกษา พบว่านิสิตมีความกระตือรือร้นต่อการศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ตนเองได้เลือกศึกษาตามความสนใจ โดยเฉพาะกิจกรรมค้นหาความจริง เป็นกิจกรรมที่นิสิตสนุกสนานในการค้นหาและมีการนำเสนอที่เร้าความสนใจ อาจเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังทักษะนักวิจัย ให้รู้จักสังเกต บันทึก เพื่อตอบคำถาม เพื่อการนำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนเน้นทักษะกระบวนการและพัฒนาจิตวิจัย ไม่มุ่งเน้นในข้อค้นพบที่ได้ แต่ในสัปดาห์ที่ 4 ได้เริ่มเข้าสู่บทเรียนการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งนิสิตต้องทำความเข้าใจในเนื้อหาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

ขั้นวางแผนการปฏิบัติและการปฏิบัติสืบค้นความรู้ ในหน่วยแรกๆ ให้นิสิตแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแล้วตกลงกับสมาชิกด้วยวาจาโดยไม่มีการบันทึกสัญญาการเรียน แต่จากการให้นิสิตเขียนอนุทินการเรียนรู้ มีนิสิตบางคนสะท้อนว่าการทำงานกลุ่มบางครั้งทำให้รู้สึกเหนื่อยและท้อแท้กับเพื่อนที่ไม่รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย จึงเป็นภาระของสมาชิกคนใดคนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้พูดคุยกับนิสิตถึงปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ได้ข้อสรุปว่าควรใช้แบบบันทึกสัญญาการเรียนเพื่อให้เกิดความชัดเจนในงานที่รับผิดชอบ พร้อมเงื่อนไขระยะเวลาการทำงานให้สำเร็จตามแผน จากผลการประเมินการสะท้อนความรู้สึกลงในบันทึกลงอนุทิน นิสิตชอบการวางแผนการทำงานวิธีนี้ เพราะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในงานตามความถนัดอย่างทั่วถึงทุกคน และทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายเพราะมีแผนการทำงานที่ชัดเจน

ขั้นสะท้อนและสังเคราะห์ความรู้ ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกลงในบันทึกลงอนุทินว่า “บรรยากาศการเรียนแบบนี้ดี ไม่เครียด และฝึกให้นิสิตได้แสดงความคิดเห็นและนำเสนอหน้าชั้นเรียนด้วย อยากให้คงบรรยากาศการเรียนแบบนี้ต่อไป เพราะจะทำให้การเรียนรู้เกิดความสุขทั้งผู้เรียนและผู้สอน” และนิสิตสะท้อนด้านความรู้ว่า “ในคาบนี้อาจารย์เริ่มจากคำถามเพื่อเชื่อมโยงสู่วงจรกิจกรรมปฏิบัติการในชั้นเรียน ด้วยการแบ่งกลุ่มการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนของโรงเรียนต่างๆ แต่ละกลุ่มวิเคราะห์แล้วนำเสนอ ยกตัวอย่างเช่น การสอนแบบไตรสิกขา การสอนแบบบูรณาการ และอื่นๆ ทำให้รู้ว่าแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนที่เน้นแตกต่างกัน เห็นวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ดิฉันชอบ การเรียนแบบนี้มากค่ะเพราะเหมือนการย่นระยะเวลาในการอ่านหนังสือหลายๆเล่ม มาเป็นคาบเดียวได้ความรู้หลายเรื่อง และอาจารย์ช่วยทบทวนความรู้ให้ตอนท้าย ต้องขอบคุณอาจารย์มากค่ะ” ซึ่งการศึกษาของ มิทเชล (Mitchell, 1998) พบว่าเงื่อนไขที่ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยตนเอง คือการส่งเสริมให้คิดอย่างอิสระ สะท้อนความรู้ที่ผู้เรียนค้นพบ ผู้เรียนจะ

มีความก้าวหน้ามากขึ้นภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ได้รับผิดชอบตนเอง ผู้เรียนจะมีความพยายามมากขึ้นหากได้เห็นผลสำเร็จของงาน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียน

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

รูปแบบการเรียนรู้ ExPARS มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันและอนาคต อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต การปฏิรูปการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาครูวิชาชีพให้เกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองจึงมีความสำคัญ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1.1 ผู้บริหารหลักสูตรวิชาชีพครู ควรมีนโยบายในการสนับสนุนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง สนับสนุนให้อาจารย์ผู้สอนได้ทำความเข้าใจกับการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน

1.2 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ ควรปรับเนื้อหาสาระในภาพรวมของหลักสูตรให้มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยเลือกเฉพาะมโนทัศน์หลักๆ ที่มีความสำคัญ ปรับสาระที่มีความซ้ำซ้อนเกี่ยวเนื่องกันให้อยู่ในรูปหน่วยการเรียนรู้ เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้นี้เป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กันไป ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้เวลาในการปฏิบัติกิจกรรม การบูรณาการเนื้อหาสาระจะช่วยลดเวลาในการจัดการเรียนการสอน

1.3 จัดให้มีสิ่งสนับสนุนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเพียงพอ เพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตลอดเวลา ได้แก่ การเปิดบริการห้องสมุดนอกเวลาเรียน บริการสืบค้นอินเทอร์เน็ตที่สะดวกรวดเร็ว การประสานกับแหล่งเรียนรู้นอกสถาบันการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียน